

JUDEȚUL SATU MARE
CONSILIUL JUDEȚEAN
SZATMÁR MEGYE
MEGYEI TANÁCS
KREIS SATHMAR
KREISRAT

**COMPLEXUL MEMORIAL
ADY ENDRE
Ghid**

**ADY ENDRE SZÜLŐHÁZA
ÉS EMLÉKMŰZEUMA
Kalauz**

**ADY ENDRE MEMORIAL
COMPLEX
Guide**

Satu Mare

JUDEȚUL SATU MARE
CONSILIUL JUDEȚEAN
SZATMÁR MEGYE
MEGYEI TANÁCS
KREIS SATHMAR
KREISRAT

Publicat sub egida Muzeului Județean Satu Mare, instituție publică de cultură susținută de Consiliu Județean Satu Mare
Jelen kötet a Szatmár Megyei Tanács fenntartásában működő kulturális közintézmény, a Szatmár Megyei Múzeum kiadványa.
Published by the County Museum Satu Mare, a public institution of culture sustained by the County Museum Satu Mare

Coordonator: Szőcs Péter Levente

Colaboratori: Iegar Diana, Ágnes Kocsis, Jenei Ildikó, Mihaela Sălceanu, Andrea Illyés-Gulácsi

ISBN: 978-606-8729-16-9

Tipar și design executat la: SOLPRESS SRL

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Complexul Memorial Ady Endre : ghid = Ady Endre Szülőháza és

Emlékmúzeuma : kalauz = Ady Endre Memorial Complex : guide. –

Satu Mare : Editura Muzeului Sătmărean, 2020

Conține bibliografie

ISBN 978-606-8729-16-9

COMPLEXUL MEMORIAL ADY ENDRE. Ghid

ADY ENDRE SZÜLŐHÁZA ÉS EMLÉKMÚZEUMA. Kalauz

ADY ENDRE MEMORIAL COMPLEX. Guide

Satu Mare

INTRODUCERE

Casa natală a marelui poet Ady Endre a devenit un loc de memorie și pelerinaj prin excelență, încă din momentul dispariției sale. Vizitatorii care veneau pe aici își căutau acel univers care a circumscris punctul de plecare a traectoriei Ier – Ocean: meagurile și satul natal, familia, casa propriu zisă, toate prezente în mod marcant în opera poetică. După o sută de ani, vizitatorul își caută același răspunsuri venind, la casa natală. În rândurile următoare, propunem o selecție de texte de Ady Endre, poezii, scrisori și proză, care relatează despre relația poetului cu locul natal. Cu adăugiri minimale, aceste texte constituie firul principal al expoziției memoriale, astfel poate să devină un ghid, dar și o amintire, pentru vizitator.

CASA NATALĂ

Lőrinc Ady și Mária Pásztor s-au căsătorit la 4 iunie 1874. Și-au început viața de familie la Mecentún, în casa aparținând unchiul miresei, Gábor Kabay: „... econom și gospodar, care oferea adăpost pentru tineri. Primul rod al căsătoriei lor a fost o fetiță, Ilona, copil bolnăvicios și slăbuț, care a murit în primul an de viață. În al treilea an al căsătoriei, la 22 noiembrie 1877, barza s-a oprit iarăși la casa acoperită cu stuf a lui Gábor Kabay. De această dată, fericele mare, a adus un băiat: copil straniu, cu piele galben-negricioasă, gură mare, fără formă și cu șase degete. Dar era băiat! [...] Copilul părea slăbuț, însă la sfatul moașei și ca să nu moară păgân, a fost botezat imediat în ziua următoare, la data de 23 noiembrie. După obiceiul calvinistilor din satele dimprejur, i s-a dat cel mai apropiat nume din calendar, acela de Andrei.” Poetul, alintat Endre, a fost urmat de fratele său mai mic, Lajos, născut la data de 29 ianuarie 1881. După memoriile lui „casa noastră era destul de mică, cu două camere și pridvor, bucătăria și cuptorul fiind în altă clădire. Părinții au amânat an de an construirea noii locuințe, așteptând vremuri «mai bune».” (Ady Lajos: Ady Endre. Budapest: Amicus, 1923.)

Noua casă de tip conac a fost ridicată până la urmă în anul 1911. Casa bătrână, rămasă de la Gábor Kabay a servit pentru scopuri gospodărești, iar mai târziu a fost lăsată prin testament de văduva lui Lőrinc Ady, slujitoare sale îndrăgite, Katica Kovács, căsătorită cu Szabó Béla. În data de 30 octombrie 1953, casa a fost distrusă de un incendiu. Renovarea ei și transformarea în muzeu se dorează eforturilor depuse de Aurel Popp, artist sătmărean, vechi prieten al familiei Ady. Casa și muzeul memorial au fost inaugurate la 22 noiembrie 1957, la aniversarea a 80 de ani de la nașterea poetului.

BEVEZETŐ

Ady Endre șulőháza már nagy költőnk elhunyt pillanatától emlékhely és kitüntetett zarándokhelyé vált. Az idelátogatók a költői életmű meghatározó vonulatát képező szulőhely élményét, az Értől az Óceánig ívelő pálya kiindulópontját keresték: a szulőfalut, az azt körülölölő tájat, a család, az otthon emlékét. Száz év után is ez érdekli leginkább az ide látogatókat. A következőkben Ady Endre szövegeiből, versekből, levelekből, prózai munkákból kínálunk válogatást, amelyek a költő és szulőhelye viszonyát világítják meg. E szövegek képezik, kis kiegészítésekkel, az emlékmúzeum kiállításának vezérfonalát, így e könyvecske vezetőként, de egyben emlékként is szolgálhat.

SZULŐI HÁZ

Ady Lőrinc és Pásztor Mária 1874. június 4-én kötött házasságot. Érmindszenten, a fiatalasszony nagybátyja, „a takarékos és jógazda Kabay Gábor szárnyai alatt kezdik meg az életet. A házasság első gyermekáldása egy leányka volt, Ilona, folyton betegeskedő, csenevész gyermek, aki még élete első évében meghalt. Házasságuk harmadik évében, 1877. november 22-én kelepelt újra a golya a Kabay Gábor nádfedeles házán. Ezúttal – volt is öröm – fiút hozott magával: furcsa, sárgás-fekete bőrű, nagyszájú, formátlan és hat-ujjú fiút, de – fiút. [...] A gyermek azonban gyöngének látszik, s a tudósasszony tanácsára, nehogy pogányként haljon meg, már mindjárt másnap, november 23-án megkeresztelik. A keresztségben, pedig, a falunlakó kálvinisták szokása szerint, a kalendárium legközelebbi nevét, az Andrást adták neki.” A költő, Endre születése után az Ady házaspár újabb fia, Lajos, 1881. január 29. született. Visszaemlékezése szerint „lakásunk meglehetősen piciny volt: két szobás, pitvaros paraszt-ház (a konyha és sütőház külön épületben volt) s szüleink évről-évre halogatták «jobb idők»-re a lakóház építését.” (Ady Lajos: Ady Endre. Budapest: Amicus, 1923.)

A kúriaszzerű új ház végül 1911-ben épült fel. A Kabay Gábortól maradt kis ház, a költő szulőháza, előbb gazdasági célokat szolgált, majd özv. Ady Lőrincné végrendelete alapján, kedves szolgálója, Szabó Béláné Kovács Katica örökölte. 1953. október 30-án leégett, kijávitása és kiállítóhelyé alakítása Popp Aurel, szatmárnémeti festőművész, az Ady család barátja, erőfeszítéseinek köszönhető. A szulőház és emlékmúzeum megnyitására a költő születésének 80. évfordulóján, 1957. november 22-én került sor.

INTRODUCTION

The house where the great poet, Endre Ady, was born became a place of memory and a pilgrimage site since his death. The visitors coming here were looking for the milieu which determined the starting point of the career which stretched from the Ier to the Ocean: the birth-place, the landscape, the family, and its house itself, all of which marked significantly the poetic oeuvre. After a hundred years, visitors of the birth place still seeks the same answers. In the following pages, a selections of text by Endre Ady is given, which illustrate the relation of the poet with his birth place. These texts, with small additions, serve as main line of the exhibitions, therefore this booklet might serve as a guide and a piece of remembrance for the memorial complex.

THE HOUSE WHERE THE POET WAS BORN

Lőrinc Ady and Mária Pásztor got married on the 4th of June 1877. They started their life together in Mecențiu, in the house of the woman's uncle, "Gábor Kabay, a provident good farmer, who offered shelter for the young couple. Their first child was a girl, named Ilona, a sickly and weak child, who died I her first year of life. The stork delivered the second baby in the thatched house of Gábor Kabay in the third year of the marriage, on the 22nd of November 1877. This time, to the parents great joy, a boy was born, a strange child with yellow-black skin, a big mouth, without forms and with six fingers. But still, it was a boy! [...] The child seemed rather weak, therefore, taking the midwife's advice, he was baptized the very next day, on the 23rd of November, so as not to die a pagan. Following the custom of the rural Calvinist communities, the boy was named after the first Saint celebrated in the calendar: Andrew." His family and close ones called the future poet Endre. He was followed by his younger brother, Lajos, born on the 29th of January 1881. According to the memoirs of the latter "our parents' house was rather small, with two rooms and a porch. The kitchen and the oven were in a different annex. Our parents postponed the construction of a new dwelling from one year to another, waiting for «better times»." (Ady Lajos: Ady Endre. Budapest: Amicus, 1923.)

The new house, a true manor house, was finally built in 1911. The old house, inherited from Gábor Kabay served as an annex of the farm, and later Lőrinc Ady's widow left it in her testament to her beloved maid Katika Kovács, married to Szabó Béla. The house was severely damaged during a fire on the 30th of October 1953. Its restoration and transformation into a memorial house was realized through the efforts of Aurel Popp, an artist of Satu Mare, an old friend of the Ady family. The house and the memorial museum were inaugurated on the 22nd of November 1953, on the 80th anniversary from the poet's birth.

CĂSUȚA DE SAT

Cu pereți albi, cu grinzi îngălbenite,
Căsuța noastră liniștită din sat,
Așa e că noi nu glumim atunci
Când stăm împreună la sfat?

În șoaptele tăcute ca o mărturisire
Ne plângem adâncile taine. Și dacă
Scrutăm cu privirea departe în noapte
Umbre înspre noi se apleacă.

Și câte alte nu ne-am putea povesti
În orele de noapte fără somn stând.
Tăcere, s'auzim cum plânge pe scocuri
Zăpada topită căzând.
(Traducere de George Popa)

CONACUL FAMILIEI ADY

Noua casă de locuit a familiei a fost finalizată în anul 1911. Realizată după modelul conacelor, casa are trei camere, un hol și o bucătărie, iar pe frontonul principal este atașată o verandă, jumătate deschisă, jumătate închisă cu sticlă. Camera mare era folosită de părinți, fiind în același timp și sufragerie și cameră de zi. Camera de colț era folosită de fratele mai mic al poetului, Ady Lajos și soția sa Kaizler Anna, iar a treia cameră era rezervată lui Ady Endre. Interiorul camerelor este amenajat cu piese de mobilier aparținând familiei, fiind expuse obiecte personale și fotografii cu membrii familiei. În perioada interbelică, mobilierul original din camera poetului era donat de familie în scopul realizării unei expoziții memoriale permanente la Budapesta. Astfel, amenajarea interioară a camerei a fost reconstituită pe baza fotografiilor de epocă. În același timp, sunt expuse aici volume din opera poetului, unele cu dedicație autografă. În hol expoziția prezintă principalele repere ale biografiei și operele poetului, împreună cu ziare, publicații și obiecte comemorative.

KIS, FALUSI HÁZ

Fehér falak, szőke gerendák,
Csöndes, bús, falusi házunk,
Ugye, ha mi titokban vagyunk,
Nem komédiázunk?

Gyónó, csöndes, nagy sugdosásban
Sírjuk ki mély titkainkat
S ha benézünk az éjszakába,
Felénk árnyak ingnak.

S mennyi mindent tudunk mi gyönni
Álmatlan éjórak sorján.
Csitt, jajgatva fut le a hóvíz
A bádóg-csatornán.

AZ ADY CSALÁD KÚRIÁJA

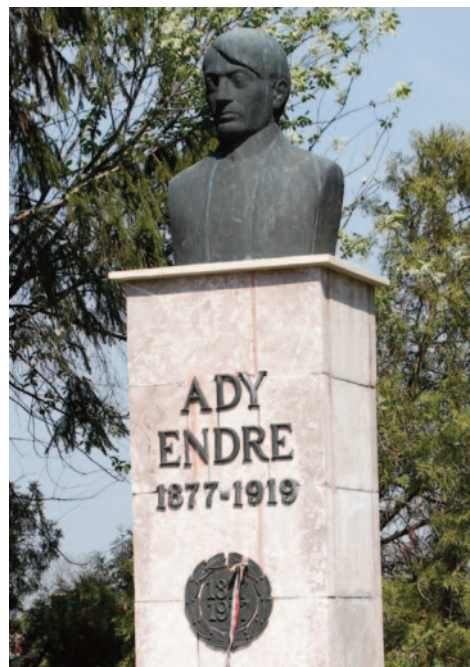
A család új lakóházát 1911-ben fejezték be. A kúriaszerű épület három szobából, egy előszobából és egy konyhából áll, a főhomlokzat előtt egy veranda húzódik, amely félig nyitott, félig üvegezett. A nagyszobát a szülők használták, de egyszerre szolgált nappaliként és ebédlőként is. A sarokszobát a költő öccse, Ady Lajos és felesége Kaizler Anna használta, míg a harmadik szobát Ady Endre számára tartották fenn. A szobák belsejét archív fotók alapján rendeztük be, a család tulajdonából maradt bútorokkal, a családtagok személyes tárgyaival és portréival. A két világháború között, a költő szobájának berendezését a család a budapesti emlékmúzeum céljára adományozta, így itt az enteriőrt egykorú felvételek alapján rekonstruáltuk. Itt állítottuk ki az életművet bemutató köteteket, köztük néhány a költő sajátkezü ajánlásával. Az előszobában berendezett kiállítás Ady Endre életének és költészetének főbb állomásait mutatja be, az emlékezetéhez kötődő kiadványokkal és tárgyakkal együtt.

THE MANOR HOUSE OF THE ADY FAMILY

The new house of the Ady family was finished in 1911. It was built according to the model of the manor-houses, with three chambers, one hall and a kitchen, while, along the main façade, a veranda was built, half open, half closed with glass. The main chamber was used by the parents, but it was in fact the living-room and the dining-room at the same time. The room on the corner belonged to the brother of the poet, Lajos Ady and his wife, Anna Kaizler, while the third room was reserved to Endre Ady. The interiors are arranged now according to archive photos with the remaining furniture of the family, in addition the personal objects and the portraits of the family members are exhibited. During the interwar period, the furniture of the poet's chamber was donated by the family in order to create a memorial museum at Budapest. Therefore, the arrangement of this room was reconstructed according to archive documents, while several volumes of the poetic oeuvre are exhibited here, some with autograph dedication of the poet. In the hall, the exhibition presents the principal stages of the life and activity of the poet, together with memorial issues of journals, publications and objects.

RĂDĂCINI

„Din punct de vedere geografic, mă trag din Sălaj, din vechiul Partium, deci nici din Transilvania, nici din Ungaria. Social la fel: nici de sus, nici de jos, din familie de mici nobili care, pe parcursul unui mileniu, deși s-au străduit, abia și-au dus zilele de azi pe mâine. Pe vremuri, conform vechilor izvoare scrise, am fost o familie însemnată și bogată, dar încă din secolul al XV-lea am ajuns nobili «cu șapte pruni». O mândrie de mai mulți cai putere în sufletele noastre arată că și noi, cu mai multă abilitate, puteam fi o dinastie. Strămoșii mei din partea maternă sunt cu toții preoți, învățați, poeți, calviniști începând cu zorii protestantismului. Bunicul din partea mamei a fost preot în satul în care m-am născut, în Mecențiu, iar tatăl meu a venit la mama din interiorul Sălajului.” Ady Endre: Autobiografie. Nyugat, 1 iunie 1909.

„La început m-am gândit să încep o așa-numită autobiografie după o logică strictă cu ziua de azi și termin cu ziua mea de naștere, eveniment nu prea important. Dar la vârsta mea omul devine deja laș și nu mai îndrăznește să se revolte împotriva vechilor reguli, așadar să începem cu momentul nașterii. Am văzut lumina zilei în 22 noiembrie 1877 în comuna Mecențiu din județul Sălaj, un sătuc de pe valea Eriului așezat la granița fostelor comitate Solnocul de Mijloc și Sătmár. Tatăl meu, Ady Lőrinc, venise nu de mult din localitatea Lompirt, aflată în Sălaj, căsătorindu-se cu orfana preotului reformat din Mecențiu, adoptată de un unchi, cu o mică moșie în sat. Familia mamei mele era o veche familie de preoți protestanți, bunica din partea tatei provenea din familia Visky, fiind fiică de preot calvinist din Transilvania, iar bunicul, Ady Dániel, era administrator al familiei Wesselényi și moșier în Lompirt. Familia Ady, de altfel – dar nu are nici o importanță – este una dintre cele mai vechi familii din Sălaj, reședința strămoșească având-o la Od sau Ad, mai târziu Diósad (Dioșod) trăgându-și originea din neamul Gut-Keled. Familia a pierdut destul de repede averea de odinioară, și începând din secolul al XVI-lea, mai existau printre membrii ei prea puțini domni nobili, moșieri, majoritatea transformându-se în „nobili cu opinci”, trăind în pragul iobăgiei.” Ady Endre: Autobiografie. Az Érdekes Újság Dekameronja I, szeptembrie 1913.

GYÖKEREK

„Geografia szerint a Szilágyságból jöttem, a régi Partiumból, tehát se nem Erdélyből, se nem Magyarországból. Családilag szintén se fentről, se lentről, küszködő, nemzetes, kisúri familiából, mely ezer éven át csak éppen hogy élt. Valamikor, régi írók szerint, jeles és gazdag familia voltunk, de már a XV-ik században hétszilvafások. Egy sok lóerejű góg a lelkünkben jelzi ma már csupán azt, hogy több ügyességgel ma mi is dinasztia lehettünk. Anyai részről csupa pap, diákos, poéta ember az ősem, a protestantizmus óta kálvinisták. Anyai nagyapám pap volt abban a faluban, ahol születtem, Érmindszenten, az apám a belső Szilágyságból került ide az anyámhoz.” Ady Endre: Önéletrajz. Nyugat 1909. június 1.

„Arra gondoltam először, hogy úgynevezett életrajzomat szigorú logikával kezdem ennek az írásnak a napján, s végzem megszületésemnek, ez igazán nem fontos eseménynek, dátumával. De az én életkoromban már meggyávu egy kicsit az ember, s nem mer már könnyen az öreg szabályok ellen lázadni, tehát kezdjük csak avval, hogy születtem. Születtem pedig, hajh, 1877. november hó 22. napján Szilágy megye Érmindszent községében, a régi Közép-Szolnok vármegyének Szatmárral határos érmelléki kis falujában. Az apám Ady Lőrinc, a belső Szilágyságból, Lompértről került ide, mikor édesanyámat, az egykori érmindszenti református papnak korán elárvult leányát, akit egy falusi kisbirtokos nagybácsi fogadott föl, feleségül vette. Az anyám családja ősi protestáns papi család, miként erdélyi kálvinista papleány, Visky-leány volt apai nagyanyám – nagyapám, Ady Dániel pedig a Wesselényiek számtartója s lompéti földbirtokos. Az Ady-család egyébként – bár ez se fontos – a Szilágyság egyik legrégebbi családja, ősi fészke Od, Ad, később Diósad, s a terjedelmes Gut-Keled nemzetségből való. Régi, vagyonos és rangos helyzetéből hamarosan lecsúszott a család, s már a XVI. századtól kezdve a jobbféle birtokos nemes úr kevés közöttük, de annál több a majdnem jobbágyosú, bocskoros nemes.” Ady Endre: Önéletírás. Az Érdekes Újság Dekameronja I. 1913, szeptember.

ROOTS

“From a geographical point of view, I come from Szilágy / Sălaj region, the former Partium, which is nor Transylvania, nor Hungary. Similarly, my social background is nor from the lower, nor from the upper classes. It is from a family of lower nobility which, despite its efforts, barely survived over a thousand years. During the old times, according to the old written sources, we were a prestigious and wealthy family, but since the 15th century we were impoverished and ended up being “seven plum tree owners.” The pride in our souls, worth of many horsepower, shows the fact that if we had been more skillful, we could have been a true dynasty. The ancestors on my mother’s side were all priests, scholars and poets, Calvinists from the beginning of Protestantism. My grandfather on my mother’s side was the priest of the village Mecențiu, where I was born, while my father came from the interior of Sălaj region.” Ady Endre: Autobiography. Nyugat, 1st of June 1909.

“Firstly, I wanted to begin my so-called autobiography with a strict logic and to regress from today back to my birthday, an event which is not really that important. At my age, however, people become coward, and do not dare to revolt against the old rules. Therefore, I will begin with the moment of my birth. It was on the 22nd of November 1877, in Mecențiu, Sălaj County. The village is a small settlement in the valley of the Er/ Ier River, on the border of the former counties of Middle Szolnok and Sătmar. My father, Lőrinc Ady, came from Lompirt, Sălaj County, shortly before my birth. He married the orphan girl of the Calvinist priest of Mecențiu, who was adopted by her uncle, an owner of a small estate there. My mother’s family was an old family of Protestant priests, my grandmother on my father’s side descended from the Visky family and was the daughter of a Transylvanian Calvinist priest and my grandfather, Ady Dániel, was the administrator of the Wesselényi family and a landowner in Lompirt. The Ady family is one of the oldest families of Sălaj, though it is not really so important to mention, and it had its ancient residence at Od, or Ad, today Diósad / Dioșod, descending from the Gut-Keled family. The family lost its wealth rather fast, and, starting with the 16th century, there remained only a few family members who were nobles or landowners, the majority of them living in the state of poor nobles, close to that of serfs.” Ady Endre: Autobiography. Dekameron, I, Az Érdekes Újság, September 1913.

Familia Ady în 1891 / Az Ady család 1891-ben / The Ady family in 1891

(F. Csorba Csilla: *Ady. A portrévá lett arc.* Budapest, Petőfi Irodalmi Múzeum, 2008. p. 39)

Familia Ady în 1913 / Az Ady család 1913-ban / The Ady family in 1913

(F. Csorba Csilla: *Ady. A portrévá lett arc.* Budapest, Petőfi Irodalmi Múzeum, 2008. p. 143)

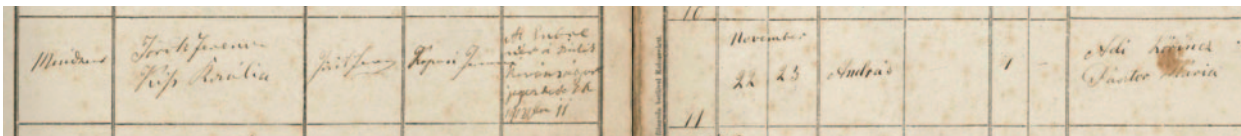
Poetul și mama lui (1917) / Ides és a költő (1917) / The poet and his mother

(F. Csorba Csilla: *Ady. A portrévá lett arc.* Budapest, Petőfi Irodalmi Múzeum, 2008. p. 212)

**Ady Lőrinc,
tatăl poetului (1913) /
Ady Lőrinc,
a költő édesapja (1913)
/ Ady Lőrinc,
the father of the poet
(1913)**

(colecția / gyűjtemény /
collection: Petőfi Irodalmi
Múzeum, Budapest)

Registru cu botezul lui Ady Endre (cu numele Andrei) / Ady Endre Keresztelési anyakönyve (András néven) / Register with the baptism of Ady Endre (with the name Andrew)

(colecția / gyűjtemény / collection: Muzeul Județean Satu Mare / Szatmár Megyei Múzeum)

Camera și patul unde sa născut Ady Endre / Az ágy és a szoba, ahol Ady Endre született / The room and the bed where Ady Endre was born

SĂLAJUL

„Comitatul meu are formă de inimă. S-a format din vechiul Solnoc de Mijloc, unit cu Crasna, fiind o relicvă a Sylvaniaei arhaice. În ultima vreme petrec aici, acasă, mai mult timp. Trăiesc în colțul inimii-Sălaj care e doar la o aruncătură de băț de la câmpul Moftinului, invocat de retorica istorică. Nu există meleaș mai trist în această țară [...]” Ady Endre: În împărăția familiei Károlyi. Pesti Napló, 5 noiembrie 1911.

ÎN BĂTRÂNUL SĂLAJ DELUROS

În bătrânul Sălaj deluros,
În umbra celor șapte pruni,
Sufletul meu doarme de un mileniu.
Adormit, ca o salvie peste iobag
S-a trezit, ca un bucheteț bogat
De crizantemă tristă

În bătrânul Sălaj deluros,
La umbra celor șapte pruni,
Trebuie să mai aștepte un mileniu,
Până venea vremea miracolelor.
Ce tristețe că m-am născut
În bătrânul Sălaj deluros
(traducere, Corneliu Bala)

MECENȚIU

Prima mențiune documentară a localității datează din 1320. În cursul evului mediu satul s-a aflat în posesia mai multor familii din mica nobilime. După căderea cetății Oradea în 1660, Mecenișul a fost pustiit, fiind părăsit de locuitori mai multe decenii. A fost repopulat la începutul secolului al XVIII-lea. Are trei biserici: calvinistă, romano-catolică și ortodoxă. În anul 1910 avea încă 789 de locuitori, iar în 2011 doar 124.

SZILÁGYSÁG

„Szív alakú az én vármegyém, a nemes Közép-Szolnok és Krasznból forrasztott Szilágy, valami maradék az ős Sylvániából, s itt én megint sokat vagyok mostanában. A Szilágy-szívnek ama csücskén élek, ahonnan csak egy köhintés a majtényi mező vagy síkság, ahogyan a történelmi retorika invokálja. Nincs sirattatóbb zuga Magyarországnak ennél [...]” Ady Endre: A Károlyiak birodalmában. Pesti Napló, 1911. november 5.

HEPEHUPÁS, VÉN SZILÁGYBAN

Hepehupás, vén Szilágyban,
Hét szilvafa árnyékában
Szunnyadt lelkem ezer évet.
Paraszt zsályaként aludt el
S bús krizantém-fürttel ébredt
Hepehupás, vén Szilágyban.

Hepehupás, vén Szilágyban,
Hét szilvafa árnyékában
Várt volna még ezer évet,
Míg Idő jön a csodákra.
Óh, jaj nekem, hogy fölébredt
Hepehupás, vén Szilágyban.

ÉRMINDSZENT

Első okleveles említése 1320-ból származik. A középkor folyamán kismemesi családok birtoka. 1660-ban Várad török kézre kerülése után felprédálták, sokáig puszta, csak a 18. század elején települ újra. Három temploma van: református, római katolikus templom és ortodox. Míg 1910-ben még 789 lakosa volt, 2011-ben már csak 124.

SZILÁGY / SĂLAJ COUNTY

“My county has the shape of a hearth, being made up of the old counties of Middle Solnoc and Crasna. It is the remnant part of the old Sylvania, and nowadays I spend more and more time here, at home. I live at the corner of this heart called Szilágy / Sălaj, which is not far from the field of Majtény / Moftin, invoked by the historical rhetoric. There is no part in this country which is so sad [...]” Ady Endre: Within the empire of the Károlyi family. Pesti Napló, 5th of November 1911.

MECENȚIU

It was first mentioned in written historical sources in 1320. During the Middle Ages, the village was owned by several families of the lower nobility. It was devastated and abandoned by its inhabitants for many decades after the fall of the Oradea fortress in 1660. It was repopulated at the beginning of the 18th century. The settlement has three churches: the Calvinist church, the Roman-Catholic church, and the Orthodox church. In 1910, there were 789 inhabitants, while only 124 remained in 2011.

MĂ DUC ACASĂ ÎN SATUL MEU

Severii ochi nici nu-i clipesc,
Dar sat, cu-atâta dor firesc,
Pe-un lăinic n-a mai așteptat.
Năvod de taină mi-a țesut,
Iar dacă lutul i-l sărut
Îmi iartă tot ce am greșit.
Risipitor, eretic, eu,
Dar colo-s așteptat mereu,
M-așteaptă satul și-i sunt drag.
Parcă m-ar revedea-n suman,
Nu-n strai tocit de orășan,
Surâde, îmi surâde lin.
Apoi îmi zice: „Fătul meu,
Alină-te la pieptul meu,
La vatra cea din moși-strămoși.”
M-alină, mă sărută, blând,
Și m-or cuprinde, iar, pe rând,
Eresuri, datini, vrăji sătești –
Ca un copil bătut de mamă,
Plâns și trudit peste măsură,
Așa voi adormi pe veci.
(*Traducere de Costa Carei*)

DIN IER PÂNĂ-N OCEAN

Din Ier Ierul, un șanț somnoros
Sălaș de nămol și trestii bălane.
Crasna, Someșul, Tisa și Dunărea
Îi poartă spumele până-n oceane

Cerul de s-ar prăbuși peste mine,
Mii de soboli zăgazuri să-mi sape,
Să-mi lege sângele mii de blesteme:
Tot voi ajunge la Marile Ape.

Vreu. Cutezanță-ndărătnică, tristă;
Vreau, căci în lume e miraculos
Când cineva pornește din Ier, și
Răzbate-ntr-al mărilor colos.
(*traducere, Corneliu Bala*)

SÉTA BÖLCSŐ-HELYEM KÖRÜL

Ez itt a Bence, látod-e,
Szelíd, széles domb s méla lanka,
Tán klastrom állt itt egykoron,
Bence-nap éjén köd-torony
Fehérik s kong süllyedt harangja.
Ez itt az Ér, a mi folyónk,
Ős dicsőségű Kraszna-árok.
Most száraz, szomorú, repedt.
Asszonyom, tépjek-e neked
Medréből egy-két holt virágot?
Ez itt a Kótó, volt falu,
Elsüllyedt vagy turk horda dúlta,
Csupa legendák és jelek.
Itt akartam járni veled
És most gyerünk be a falunkba.
Ez itt falu, az én falum,
Innen jöttem és ide térek.
Mindszentnek hívják hasztalan,
Mert minden gonosz rajta van,
S itt, jaj, átkos, fojtó az élet.
Ez itt pedig magam vagyok,
Régi tüzek fekete üszke
S fölöttünk végzet-szél füttyöl,
Szaladj tőlem, átkozz, gyűlölj,
Avagy légy rám ujjongva büszke.

AZ ÉRTŐL AZ ÓCEÁNIG

Az Ér nagy, álmos, furcsa árok,
Pocsolyás víz, sás, káka lakják.
De Kraszna, Szamos, Tisza, Duna
Oceánig hordják a habját.

S ha rám dől a szittyá magasság,
Ha száz átok fogja a vérem,
Ha gátat túr föl ezer vakond,
Az Óceánt mégis elérem.

Akarom, mert ez bús merészség,
Akarom, mert világ csodája:
Valaki az Értől indul el
S befut a szent, nagy Óceánba.

MĂ ÎNTORC ÎN SATUL MEU ACASĂ

Ochiu-i sever nici nu tresare:
N-a mai fost sat s-aștepte cu-atâta-nduplecare
Un orașean pribeag.

Tainice plase-ntinse pentru mine
Și dacă-mi dau genunchii să se-nchine
Păcatele-mi le uită.

Eretic sunt și sunt risipitor
Însă acolo-s căinat cu dor
Pe mine satul meu m-așteaptă.

Parcă văzându-mă în scutece iar
Și un sfârșit și veșted și amar
Îl văd cum îmi surâde.

„Copile, odihnește-te” o să-mi spună,
„Împacă-te cu inima-mi străbună,
Și lasă-te pe umărul meu meu tare.”

M-alintă,-ngână-n vise mă coboară
Și sfinte, pașnice puteri de țară
Pe inimă mi se vor așeza.

Și ca de blânda mamă pedepsit,
Sărman copil
Și plâns și obosit –
Așa voi adormi pe veci.
(Traducere de Paul Drumaru)

HAZAMEGYEK A FALUMBA

Szigorú szeme meg se rebben,
Falu még nem várt kegyesebben
Városi bujdosóra.

Titkos hálót értem szötte
S hogyha leborulok előtte,
Bűneim elfelejti.

Vagyok tékozló és eretnek,
De ott engem szánnak, szeretnek.
Engem az én falum vár.

Mintha pendelyben látna újra
S nem elnyúve és megsárgulva,
Látom, hogy mosolyog rám.

Majd szól: »Én gyermekem, pihenj el,
Békülj meg az én ősz szívemmel
S borulj erős vállamra.«

Csicsígtat, csittít, csókol, altat
S szent, békés, falusi hatalmak
Ülnek majd a szívemre.

S mint kit az édesanyja vert meg,
Kisírt, szegény, elfáradt gyermek,
Úgy alszom el örökre.

EDUCAȚIA

- 1884-1888: Școala elementară, Mecenteiu
- 1888 sept. – 1892 iul.: Gimnaziul piarist, clasele I-IV, Carei
- 1892 sept. – 1896 iul.: Colegiul reformat, clasele V-VIII, Zalău
- 1896 sept. – 1897 iun.: Academia de drept, Debrețin, semestrele I-II
- 1897 sept.: Facultatea de drept a Universității din Budapesta, semestrul III
- 1897 oct. – 1898 ian.: Debutant la curtea regală de apel, Timișoara
- 1898 febr. – mart.: Facultatea de drept a Universității din Budapesta, semestrul IV
- 1898 mart. – iul.: Scrib la cabinetul de avocatură, Zalău
- 1898 sept. – 1899 dec.: Debrețin, student la drept, începe colaborarea cu ziarele Debrețeni Hírlap” și „Debrečen,” abandonând mai târziu studenția
- din ianuarie 1900 se mută la Oradea ca ziarist (după Ady Lajos)

„Cu siguranță aș fi fost o persoană cu alt suflet, dacă nu mă obligau deja în sat să schimb școala calvină cu cea catolică. Și dacă după gimnaziul catolic nu ar fi urmat o altă lume, cea a colegiului reformat din Zalău. Am fost un elev eminent, chiar premiant, fiind ținut în frâu de tradiții familiale și lucruri triste. Dar de reproșuri tot am avut parte, iar când, ca student la drept în Debrețin, m-am angajat la redacția unui ziar, în afară de mama mea cu suflet de martir, cu toții au zis că s-a terminat cu mine.” Ady Endre: Autobiografie. Nyugat, 1 iunie 1909.

„În familie a dăinuit însă o mândră și puternică tradiție educațională, iar tatăl meu, singurul care nu s-a putut împăca cu colegiile, de unde a fugit mereu, a vrut cu orice preț să-și educe copiii. În taină, îl preocupa o revenire a familiei în rândurile elitei. Acest scop, așa cum era normal, se urmărea prin cariera fiilor în oficii deținute în cadrul comitatului. Pe mine m-au dus în 1888 la Gimnaziul Piarist din Carei, unde am terminat cele patru clase ale gimnaziului inferior. Păstrează călugărilor de aici o frumoasă amintire. Poate, dar fără nici un temei, cei de acasă vroiau să mă ferească de influențe catolice, ducându-mă din clasa a cincea la vechiul colegiu al comitatului, în școala superioară calvinistă din Zalău, azi Colegiul Wesselényi. În Carei și la Zalău am fost un elev

ISKOLÁK

- 1884-1888: Érmindszent, elemi iskola
- 1888. szept. – 1892. júl.: Nagykároly, piarista gimnázium, I-IV oszt.
- 1892. szept. – 1896. júl.: Zilah, református kollégium, érettségi, V-VIII. oszt.
- 1896. szept. – 1897. jún.: Debrecen, jogi akadémia, I-II szemeszter
- 1897. szept.: a Budapesti Egyetem jogi kara, III. szemeszter
- 1897. okt. – 1898. jan.: Temesvár, a királyi tábla díjnoka
- 1898. febr. – márc.: a Budapesti Egyetem jogi kara, IV. szemeszter
- 1898. márc. – július: Zilah, ügyvédi írnok
- 1898. szept. – 1899. dec.: Debrecen, előbb joghallgató és újságíró, később már csak újságíró a „Debrečeni Hírlap-”nál és a „Debrečen-”nél.
- 1900. januárjától Nagyváradon újságíró (Ady Lajos nyomán)

„Okvetlenül más lelkű ember volnék különben, ha már falun ki nem cseréltetik velem a kálvinista iskolát a katolikussal. S ha a katolikus szerzetes-gimnázium után ismét rám nem borul egy ellenkező világ a zilahi református kollégiumban. Jeles diák voltam, eminens, sőt első eminens, szomorú családi emlékek, dolgok tartottak féken. De panaszok így is voltak reám, s mikor mint debreceni jogász beálltam egy újság redakciójába, szegény mártír-anyámon kívül mindenki elmondta az elvégeztetett.” Ady Endre: Önéletrajz. Nyugat 1909. június 1.

„Erős és büszke hagyományok éltek a familiában, s az apám, aki testvérei közül egyedül nem tudott megbarátkozni a kollégiumokkal, amelyekből mindig megszökött, gyerekeit bármi módon taníttatni akarta. Okvetlenül az izgatta titokban, hogy a család újabb fölemelését, amint illik, a vármegyén és vármegyei karrierek által csinálják meg - a fiai. Engem 1888-ban a nagykárolyi piarista gimnáziumba vittek, ahol az első négy osztályt végeztek el velem a kedves emlékü, nagyon derék, kegyes atyák. Talán - s ha igen, alaptalanul - katolikus hatásoktól féltettek otthon, mikor az ötödik gimnáziumi osztályra elvittek a vármegyei ősi, kálvinista zilahi “nagyiskolába”, a mai Wesselényi Kollégiumba. Nagykárolyban s Zilahon is eminens diák voltam, habár

EDUCATION

- 1884-1888: elementary school, Mecentiu
- 1888 Sept. – 1892 July: the Piarist Gymnasium, grades 1st-4th, Carei
- 1892 Sept. – 1896 July: the Calvinist College, grades 5th – 8th, Zalău
- 1896 Sept. – 1897 June: law school, Debrecen, the 1st and 2nd semesters
- 1897 Sept.: the law faculty of the Budapest University, the 3rd semester
- 1897 Oct. – 1898 Jan.: debutant at the Royal Court of Appeal, Timișoara
- 1898 Feb. – Mar.: the law faculty of the Budapest University, the 4th semester
- 1898 Mar. – July: clerk in a law office, Zalău
- 1898 Sept. – 1899 Dec.: Debrecen, law student, starts his collaboration with the newspapers “Debreceni Hírlap” and “Debrecen”; later he abandons his studies
- starting with January 1900, he moves to Oradea and works as a publicist (according to Ady Lajos)

My soul would certainly feel different had I not been obliged to change my Calvinist school to a Catholic one, when I still lived in my village. And after the Catholic Gymnasium of the monks I wouldn't have followed the Calvinist College in Zalău. I was an eminent student, even the top in my class, being moderated by family traditions and sorrowful memories. But, even so, there were complaints against me. After all, when I joined the body of editors of a newspaper, as a law student in Debrecen, everybody abandoned their faith in me, except my mother, who had a martyr soul.” Ady Endre: Autobiography. Nyugat, 1st of June 1909.

“In my family there was a proud and strong tradition related to education. My father was the only member of the family, who could not stand attending Colleges, and who ran away whenever he had the chance. He wanted to give a proper education to his children more than anything. Secretly, he nurtured the hope that the family will return among the elite of the society. This goal could usually be achieved through the career of his sons, with high positions in the county administration. I was taken to the Piarist Gymnasium of Carei, in 1888, where I completed the first four grades. I have very nice memories of the monks there. I think, but I have no proof that my family wanted to protect me against a Catholic influence, therefore, I was moved from the 5th grade to the old college of the county, the superior Calvinist school of Zalău, called today the Wesselényi College. In Carei and Zalău I was

Név	A tanuló neve vallás, kora, születési helye és ideje (év, hónap-és nap)	Atyja vagy anyja gyűjtője vagy gondviselője. Polgári állásuk és lakásuk	Az előbbi any- sálya hol végzte a tanulást és mely előzetes iskoláit és magasiskoláit?	Gondviselő-e a tanuló? Mekkora az iskoláj? Vagy esetlegesen újban? (kora, helye és név)	Tanítási vagy beszámítási a tanuló? (kora és név)	
						Értesítő
197. é.						
Tantárgyak	Időszakok				Érdenjegyek	Észrevételek
	I.		II.			
	Érdenjegyek	Észenvel	Érdenjegyek	Észenvel		
Vallás	jó		jó		jó	
Magyar nyelv	jó		jó		jó	
Latin nyelv	jó		jó		jó	
Görög nyelv						
Német nyelv	jó		jó		jó	
Történelem	jó		jó		jó	
Földrajz	jó		jó		jó	
Terméstan						
Terméstan						
Matematika	jó		jó		jó	
Bölcsészeti előtan	jó		jó		jó	
Számítás						
Történelem					jó	
Írásbeli feladatokat kellő száma	rendes		rendes		rendes	
Az olvas- mányok száma	12		19		77	
Magasiskola	jó		jó		jó	

A tanári testület elnöke: *Jelölté osztályban feljegyez.*

CertIFICATE școlare ale lui Ady Endre / Ady Endre iskolai bizonyítványai / Scholar certificates of Ady Endre

colecția / gyűjtemény / collection: Muzeul Județean Satu Mare / Szatmár Megyei Múzeum)

eminent, în ciuda faptului că nu m-a caracterizat hărnicia, iar purtarea mea a fost schimbătoare, având o blândețe care deseori se transforma în furie. Am fost nevoit să plec la Debrețin la studii de drept, că doar așa puteam să devin odată, după dorința tatei, primpretor, subprefect sau mai știu eu ce, dar am fost un jurist destul de slab. Am încercat să devin jurist la Budapesta, apoi iar la Debrețin, iar mai târziu și la Oradea, însă pe planurile mele frumoase și pioase și-a pus deja amprenta jurnalistică distrugătoare.” Ady Endre: Autobiografie. Az Érdekes Újság Dekameronja I, Septembrie 1913.

ÎNCEPUTUL CARIEREI – JURNALISM

„Eu, în ciuda părerii doctorului Konried, abia am trecut de treizeci și unu de ani, dar am sângele, corpul, nervii îngrozitor de bătrâni. Am adus cu mine o sensibilitate nebună, care s-a manifestat devreme. Am priceput, am iubit și am suferit devreme. În copilărie m-au vrăjit poveștile, poeziile nu mi-au plăcut, iar psalmii greu i-am învățat pe de rost. Dar am scris poezie când încă nici nu cunoșteam literele: o baladă scurtă cu o ironie splendidă despre căderea fratelui meu mai mic, Lajos, în noroi. Prima mea carte cu poezii a fost „Povești” de Kisfaludy Sándor. O mătușă fatală mi-a dat-o când am avut opt ani. Aceasta mi-a plăcut, dar cu Hymfi nici în timpul studenției nu m-am putut împrieteni, iar Tasso de Goethe și poeziile lui Vajda János m-au cucerit mai târziu pentru poezie. La șaptesprezece ani am scris, ca membru al cercului literar, o mulțime de poezii. Prima mea poezie publicată, apărută în 1896 în ziarul Szilágy, a fost o poezie patriotică despre Kossuth. Dar în 1890-91, la Carei, în gimnaziul piariștilor, am redactat cu câțiva colegi o publicație. [...] Din Debrecen, unde nu s-a văzut în mine un fel de frate mai mic a lui Csokonai, și unde mi-a apărut primul volum de poezii, am plecat la Oradea, ca ziarist. Acest oraș agitat, evreiesc, inteligent a schimbat mult în mine din ce a format satul, Careiul, Zalăul și Debrecen. Deci, satul m-a format. Dar un cinism sfidător mi-a blocat degetele: nu merita să scrii și să devii un Kiss József.” Ady Endre: Autobiografie. Nyugat, 1 iunie 1909. „Spre jurnalistică – sigur în condițiile vremii – m-au îndrumat ambiția ascunsă de scriitor și poet. La șapte ani am scris poezie, în clasa a II-a sau a III-a gimnazială am redactat un ziar, la Zalău în clasa a cincea gimnazială am scris poezii în cercul literar al elevilor, și ca elev în Zalău, gazeta locală mi-a publicat poeziile. Viața mea din

a szorgalom akkor se volt sajtáságom s magamviselete pedig fogcsikorgató, de gyakran megvaduló szelídség. Jogásznak kellett mennem Debrecenbe, mert így leendett volna belőlem apám kedve szerint valamikor főszolgabíró, alispán, sőt mit tudom én, mi, ám igen gyöngye jogászocska voltam. Budapesten, újra Debrecenben, később még Nagyváradon is megújítottam kényszerű jogászkiérleteimet, de már rontóan közbenyúlt szép, kegyes terveimbe a hírlapírás.” Ady Endre: Önéletírás. Az Érdekes Újság Dekameronja I. 1913. szeptember.

PÁLYAKEZDÉS – ÚJSÁGÍRÁS

„Én, amin már doktorom, a tudós Konried fölöttébb csodálkozik, csak harmincegy éves múltam, holott vérem, testem, idegeim veszélyesen aggok. Bolond érzékenységet, hamar jelentkezőt, hoztam magammal, hamar értettem, szerettem és szenvedtem. Gyermekkoromban a mesék ígéztek meg, a verseket nem kedveltem, s a zsolnárokat könyv nélkül nehezen tanultam meg. De azért verset már írtam akkor, amikor még a nagy betűket nem ismertem: Lajos öcsém egy sárbaeséséről rövid, de pompás gúnyú balladát. Első verses könyvem Kisfaludy Sándor Regéjke volt, egy fatális nagynéném adta névnapj ajándéku nyolcéves koromban. Ezt szerettem, de Himfyt nagy diák koromban se tudtam megszeretni, s Goethe Tassója s Vajda János hódítottak meg a versek később. Később: tizenhét éves koromban, amikor már, mint önképzőköri rendkívüli tag sok verssel bélyegeztem meg a nevemet. Nyomatásban 1896-ban jelent meg az első versem, a zilahi „Szilágy”-lapban, hazafias vers, Kossuth-vers. De 1890-91-ben már Nagykarolyban, a piaristák gimnáziumában írott lapot gyártottam néhányad-magammal. [...] Debrecenből, ahol nem igen akarták látni bennem még a Csokonai legpicinyebb öccsét sem, s ahol első verses könyvem megjelent, Nagyváradra mentem újságírónak. Ez a nyugtalan, zsidós, intelligens város sok mindent átformált bennem, amit a falu, Nagykaroly Zilah és Debrecen, tehát a falu, formált meg. De viszont valami dacos cinizmus görcsölte le itt az ujjaimat: azért nem érdemes írni, hogy az emberből Kiss József legyen.” Ady Endre: Önéletrajz. Nyugat, 1909. június 1.

„A hírlapíráshoz - természetesen a magyar viszonyok között - régen ápolt s titkolt írói, költői ambíciók juttattak el. Hétéves koromban verset írtam, második vagy harmadik gimnázista koromban írott újságlapot csináltam, Zilahon ötödik gimnázista koromban már verseltem az

an eminent student, in spite of my not-very-diligent character, while my behavior was not very balanced and my kindness often turned to aggressiveness. I had to attend the law school of Debrecen, because this was the only way to fulfill my father's ambitions, to become a first squire, a sub-prefect or whatnot, but I was not a very good jurist. I tried to become a jurist in Budapest, then again in Debrecen, and later in Oradea. But my good and pious intentions vanished under the ardent influence of the publicist activity.” Ady Endre: *Autobiography*. Dekameron, I, Az Érdekes Újság, September 1913.

THE START OF THE CAREER AS PUBLICIST

“I am only thirty one years old, a fact which seems odd for my medic, dr. Konried, because my blood and nerves are dangerously wearied. I have got a mad sensibility, quick comprehension, and I fell easily in love and grieve. Through my childhood I fondled the tales not the poems, and I have memorized the psalms with difficulty. Though, I wrote poems when I hardly knew the majuscules: on the fall of my little brother, Lajos to the mud, a short ballad with splendid irony. My first book of poems was the Regék (Legends) of Sándor Kisfaludy, received from a dire aunt on my name-day, when I was eight. I liked it, but Himfy was not my favorite, even when I became older. Only later, the Tasso of Goethe and János Vajda conquered me to the poems. Afterwards, when I was seventeen, I have committed a good amount of poems as an outstanding member of the student's literary club. My first poem, a patriotic piece on Kossuth, was published in the journal Szilágy, in 1896. But earlier, I have edited journals already with my fellows at the piarist gymnasium of Carei. [...] From Debrecen, where nobody would have seen in me even the smallest brother of Csokonai, and where my first volume of poems was published, I moved to Oradea as a journalist. This city with its restless, intelligent and Jewish atmosphere changed in me a lot, which was formed until then by the village, the towns of Carei, Zaláu and Debrecen, in fact similarly villages, formed in me. My fingers were blocked, however, by a defiant cynism: I have considered not worthy to write to become a József Kiss.” Ady Endre: *Autobiography*. Nyugat, 1 June 1909.

“I was guided to the journalism by old and secret ambitions, certainly within the circumstances of the customs. I wrote a poem when I was seven, I have edited written journals in my second and third grade of gymnasium, and made poetry in at the fifth grade at the

Ady Endre la Debrețin și la Oradea / Ady Endre Debrecenben és Nagyváradon / Ady Endre at Debrecen and Oradea

F. Csorba Csilla: *Ady. A portrévá lett arc*. Budapest, Petőfi Irodalmi Múzeum, 2008. p. 47, 51

Debrețin, care era asemănătoare cu cea a lui Csokonai, pe jumătate jurist pe jumătate ziarist, s-a schimbat în 1 ianuarie 1900, când mi-am început activitatea definitiv ca jurnalist profesionist, la redacția unui ziar din Oradea. Nu peste mult timp, am devenit redactor la *Nagyváradai Napló* (*Jurnalul de Oradea*), am scris mult, dar puține poezii, din încapățănare, din neîncredere, fiindcă să fii poet este un lucru excentric, comic. Cu toate că am desconsiderat Budapesta, mediul rural m-a supărat, m-a apăsător și m-a făcut să am planurile cele mai fantastice: Londra sau Sankt Petesburg, Moscova și, totuși, Parisul.” Ady Endre: *Autobiografie*. Dekameron, I, Az Érdekes Újság, I, Septembrie 1913.

PARIS

„Am făcut ziar, am scris editoriale și precis că mor sau încep o viață foarte inteligentă, dacă nu vine după mine cineva, o femeie, trimisă de o poezie de a mea ajunșă la ea. M-a luat de mână și nu s-a oprit până la Paris. Atunci m-a asuprit cu voința ei, vanitatea ei sterilă, ca să răsară în mine, dacă poate. Au trecut cinci ani de atunci, azi-măine șase, și de atunci scriu, lupt, amesc și încep din nou: exist. Nu am avut dascăli, nu am avut nevoie de ei, că am trăit, am simțit tare viața. Am simțit, am vrut în totalitate, ridicat la putere. Iar acum, pentru această voință nesăbuită de viață mă consultă doctorii clătănând din cap.” Ady Endre: *Autobiografie*. Nyugat, I iunie 1909.

„Destinul și coincidențele ciudate, însă nu neplăcute, m-au ajutat să ajung în 1904 la Paris, ocolind astfel, spre marea mea satisfacție, Budapesta. La Paris am reușit să mă remarc mult mai bine decât la Oradea, primind o ofertă de la vechiul *Budapesti Napló* (*Jurnalul de Budapesta*) redactat de Vészi József și Kabos Endre. Așa a fost să fie, să obțin mai întâi la Paris confirmarea ambiției mele de literat – de la niște francezi tragici – însă altceva, legat de profesie, acest oraș nu m-a învățat.” Ady Endre: *Autobiografie*. Dekameron, I, Az Érdekes Újság, Septembrie 1913.

ADY ENDRE CĂTRE MAMA, D-NA ADY LŐRINC

Paris, 10 ian. 1907

„Draga mea Mamă bună, am răspuns la scrisoarea lui Lajos, scrisă de el și de dumneavoastră. Cred că de atunci, Lajos va informa în legătură cu răspunsul meu. Ați primit fotografia, dragă mamă? În ce mă privește, am o stare de sănătate acceptabilă. Cred că mai pot rămâne încă câteva

önképzőkörben, s mint zilahi diáknak jelentek meg költeményeim a helyi lapban. Debreceni félig jogász, félig újságíró, kissé csokonaiaskodó életemből sikerült kiszabadulnom, s 1900. január elsején Nagyváradon kezdtem dolgozni egyik napilap szerkesztőségében és már véglegesen és hivatásosan hírlapíróként. Nemsokára a Nagyváradai *Napló* szerkesztője lettem, sokat írtam, de kevés verset, dacból, öntemetésből, mert hát költőnek lenni hóbortos és komikus dolog. Azonban, bár Budapestet sok affektálással lenéztem, a vidék sértett, nyomott, s a legfantasztikusabb terveim voltak: London vagy talán Szentpétervár, Moszkva, de nem, mégis Párizs.” Ady Endre: *Önéletírás*. Az Érdekes Újság Dekameronja I. 1913, szeptember.

PÁRIZS

„Újságot csináltam, vezércikkeket írtam, s nyilván elpusztulok vagy nagyon okos életbe kezdek, ha nem jön el értem valaki. Asszony volt, egy hozzájutott versem küldte, megfogta a kezemet, s meg se állt velem Párizsig. Ekkor rám erőltette az ő akaratát s magtalan hiúságát, hogy bennem hajtsan ki, ha tud. Őt éve elmúlt már ennek, hat éve maholnap, s azóta írok, vívok, elalélok s újrakezdem: vagyok. Tanítóim nem voltak, nem volt tanítókra szükségem, mert éltem, s mert nagyon éreztem az életet. Éreztem, akartam, teljes egészében, hatványán, ezért a nagy, féktelen életakarásért vizsgálnak ma fejszováva az orvosaim.” Ady Endre: *Önéletrajz*. Nyugat, 1909. június 1.

„Sors, furcsa és nem is kellemetlen véletlenek 1904-ben Párizshoz és Párizsba segítettek, s így gyerekes, nagy elégtételemmre kikerülhettem Budapestet. Párizsból a régi, Vészi József és Kabos Ede csinálta *Budapesti Napló*val sikerült észrevétnem magam és jobban, mint Nagyváradról, ahonnan pedig már e laphoz fölkinált utam volt. Úgy kellett történnie, hogy írói bátorságom igazolását megkapjam előbb Párizsban - s egy-két tragikus franciától -, mert a mesterségemhez még más nem tanított el velem Párizs.” Ady Endre: *Önéletírás*. Az Érdekes Újság Dekameronja I. 1913. Szeptember.

ADY ENDRE LEVELE ADY LŐRINCNÉNEK

Párizs, 1907. jan. 10. u.

„Édes jó Anyám, Lajosnak válaszoltam a levélre, melyet édes anyám és ő írtak nekem. Azt hiszem azóta Lajos már tudatta, mit írtam. A fényképet megkaptam-e édes anyám? Ami engem illet, tűrhető egészségben s állapotban vagyok. Azt hiszem

college of Zalău. My first poem was published as a student at Zalău at the local journal. At Debrecen I was half jurist and half journalist, in the style of Csokonai. But I managed to escape finally, and I started to work as a full time journalist at a daily paper in Oradea. Shortly after, I became the editor of Nagyvárad Napló. I wrote a lot, but only few poems, due to defiance, self-distrust and because I believed that being a poet is whimsy and comic. Though I scorned the capital city, Budapest, the provincial life distressed and dispirited me. I have nurtured fantastic plans: to get in London, maybe in Sankt-Petersburg, or Moscow, but over the most desired was Paris.” Ady Endre: Autobiography. Dekameron, I, Érdekes Újság, September 1913.

PARIS

“I was journalist, writing editorials and I will surely die or begin a very academic life if someone doesn’t come for me. But there was a woman, brought to me by one of my poems, she took my hand and did not let me go until Paris. Then she overwhelmed me with her desires and her sterile self-satisfaction. Five years have passed since then, almost six, and ever since I have been writing and struggling, I sometimes get confused but I soon start it all over again: so I exist. I had no teachers, I needed no teachers, because I just lived and I felt life flowing in my veins. I felt it, I desired it, and because of this huge thirst of life I am now examined by physicians, with disbelief.” Ady Endre: Autobiography. Nyugat, 1st of June 1909.

“Fate and some quite strange, but pleasant coincidence helped me to arrive in Paris in 1904. To my great satisfaction, I managed to avoid Budapest. In Paris I got noticed better than in Oradea, and I got an offer from the old Budapesti Napló edited by, Vészi József and Kabos Endre. This was meant to be, my literary ambitions had to be acknowledged firstly in Paris, by some tragic Frenchmen. Still, besides my occupations, this city has taught me nothing.” Ady Endre: Autobiography. Dekameron, I, Az Érdekes Újság, September 1913.

ADY ENDRE TO HIS MOTHER

Paris, 10 January 1907

“My dear mother,

I replied to the letter you and Lajos had sent me. I think Lajos already told you about my reply. Have you received, mother, the photograph I sent you? As for myself, my health and general condition are acceptable. I think I will manage to stay for a few months in Paris, and that means that I won’t have to return to the hateful Budapest before May. Even if the

luni la Paris. Astfel că, înainte de luna mai nu trebuie să mă întorc în nesuferita Budapesta. Chiar dacă ziarul vrea să mă oblige, sunt decis să îmi prelungesc oricum șederea până în mai. Poate până atunci se vor îmbunătăți și condițiile de acasă.

Aici la Paris abia a fost iarnă. De două ori a nins, dar s-a topit imediat. Noua mea locuință este într-un hotel comod, eu având o cameră foarte frumoasă.

Familia Diósy este foarte recunoscătoare pentru cele trimise. Și au fost extraordinare și sarmalele. Atâtea am mâncat, încât aproape m-am îmbolnăvit. Familia Diósy vrea să vă trimită un set de vase de cupru în schimbul celor primite. Iar eu vă rog frumos, mamă, să mai trimiteți o oală de sarmale cu slănină.

La Mecențiu și în județ nu-i nimic nou? Mă înjură mulți? Îmi închipui cât de tare mă urăsc concetățenii mei proști. Lajos a promis, dar nu trimite cotidianul Szilágy. [...] Dragi părinți buni, Vă sărută de o mie de ori fiul vostru fidel Endre.

Adresa familiei Diósy: A. M. A. Diósy 92 Rue de Levis.
Adresa mea: M. E. de Ady 15 Rue Constantinople, Paris”

ADY ENDRE CĂTRE FAMILIA DIÓSI ÖDÖN

[Mecențiu, mart. 1908]

„Dragi mei Adél și Dodó,
nu știu dacă Dodó s-a reîntors din Nizza? Îl invidiez, pentru că aici e noroi până la brâu, avem o primăvară foarte nenorocită. Nu ați scris dacă sarmalele și slăcina au ajuns și dacă au fost bune? Nu primesc de cinci zile ziarul Le Matin. Mă simt aiurea. Mi-e frică să plec la Budapesta chiar și pentru câteva zile. Nu pot dormi nici acum, noaptea veghez cu febră, tușind. Cu Băudapesti Napló nu am rupt definitiv. Pályi e așa de bun, de zece ori mai puține i-am făcut decât lui Vészi, și mă roagă să nu mă despart definitiv de ei; și chiar ar fi inuman să fac astfel. La mijlocul acestei luni, sau poate după, mă voi duce totuși la Budapesta. Acolo rezolv ce este de rezolvat și dacă se poate, aș pleca de la Mecențiu la Paris. Și săraca mama mea, care acum văd că suferă mai mult ca oricând din cauza bătărilor tatălui meu, este disperată. Ea spune că are o presimțire că va muri așa ca să rămân acasă. Îi promit că nu voi mai sta la Budapesta. Din Paris mă voi întoarce direct acasă. Nu mă duc niciunde, nu interacționez cu nimeni. De mâncat, mănânc exagerat de mult și mă îngraș, dar nervii mei sunt la pământ.

Sărut pe mama lui Adél, îl îmbrățișez pe Dodó.
Ady”

sikerülni fog még pár hónapig Párisban maradnom. Szóval május előtt nem kell visszamennem az utálatos Budapestre. Ha a lap kényszeríteni akar, el vagyok szánva s májusig legalább csak azért is kihúzó. Hátha addig valamicskét javulnak otthon az állapotok.

Itt Párisban alig volt tél. Kétszer esett egy kevés hó s mindjárt elolvadt. Új lakásom egy kényelmes szállodában van, nagyon szép szoba.

Diósyék nagyon hálásak a küldeményért. És pompás is volt a töltött káposzta. Majdnem betegre ettem magam. Diósyék akarnak édes anyámnak egy szép réz-edény készletet küldeni viszonzásul és az elküldött edények fejében. Én meg szépen kérem édes anyámat, tessék még egy fazék káposztát küldeni a szalonnával.

Hát Mindszenten és a megyében semmi ujság? Szidnak-e sokan engem? Képzelem, hogy ostoba földieim hogy utálnak. Lajos megígérte, de nem küldeti a „Szilágy”-ot. [...] Édes jó szüleimet ezerszer csókolja hú fiuk Endre

Diósiék címe: :A; M. A. Diósy 92 Rue de Levis.

Az én címem: M. E. de Ady 15 Rue Constantinople Paris”

ADY ENDRE LEVELE DIÓSI ÖDÖNÉKNEK

[Érminszen, 1908. márc.]

„Édes Adél és Dodó,

nem tudom, Dodó visszaérkezett-e Nizzából? Irigylem, mert itt derékig érő sár s nagyon nyomorúságos tavasz van. Nem írtatok arról, hogy a töltött káposzta és szalonna megérkezett, s jó volt-e? A Matin-okat nem kapom öt nap óta. Furcsán vagyok. Budapestre még pár napra is félek fölmenni. Aludni most se tudok, éjjel virrasztok lázasan, köhögőn. A Băudapesti Napló-val teljesen nem szakítottam. Pályi olyan jó, tizedrészannyit se tettem neki, mint Vészinek, s úgy kér, hogy teljesen ne szakítsak, hogy embertelenség volna másként tennem. E hó közepe táján vagy után néhány napra mégiscsak fölutazom Bpestre. Ott elvégzem az elvégzendőket, s ha csak lehet, már Mindszentről egyenesen utaznék Párisba. Szegény anyám, aki, most látom, többet szenved az apám durvaságától, mint valaha, kétségbe van esve. Azt mondja, előérzete van, ő meghal, maradjak itthon. Ígérem is neki, hogy Budapesten nem fogok lakni többé. Párisból majd egyenesen hazajövök. Nem járok sehova, senkivel se érintkezem. Enni borzasztóul sokat eszem, hízik is, de az idegeim rosszak.

Adél kezeit csókolom, Dodót ölelem

Ady”

newspaper wants to force me, I'm decided to stay here until May anyway. Hopefully the situation at home will get slightly better by then.

Here, in Paris there was almost no winter. It snowed twice but the snow melted quickly. For the time being I live in a comfortable hotel, and I have a very nice room.

The Diósy family is grateful for the parcel you sent and the stuffed cabbage was really delicious. I ate it with so much appetite that I almost got sick. The Diósys want to send you, mother, a nice set of copper tableware in exchange for the tableware you used for the food in the parcel. I kindly ask you to send me one more pot of cabbage with bacon.

Is there anything new in Mecențiu and in the county? Are there many people cursing me? I can imagine, how much my dunce countrymen hate me. Lajos promised but failed to send me the "Szilágy" journal. Little Bölönyi Gyurka had to go back home. He left Paris in tears when I accompanied him to the railway station. I think he will come back soon again. I am really sorry for the child. He was very helpful and faithful to me.

Kisses to my dear parents, from their faithful son
Endre

Address of Diósi family: :A; M. A. Diósy 92 Rue de Levis.

My address: M. E. de Ády 15 Rue Constantinople Paris"

ADY ENDRE TO DIÓSI ÖDÖN AND HIS FAMILY

[Mecențiu, March 1908.]

"Dear Adél and Dodó,

I don't know if Dodó came back from Nice. I envy him, because is the mud here is waist-deep and the spring is quite miserable. You haven't let me know if you got the stuffed cabbage and the bacon and if it was good. I haven't received the Matins for five days. I feel quite strange, I'm afraid to go to Budapest even for a few days. I still cannot sleep, I stay awake all night, feverish, coughing. I haven't stopped all connections with the B. Napló. Pályi is so kind, I haven't done for him the tenth part of how much I've done for Vészi, but he still asks me not to put an end to it so suddenly, and it would be inhumane to do so. Later this month, or even after, I still have to go to Budapest for a few days. I will deal with what needs to be done and if I can, I plan to leave from Mecențiu straight to Paris. Poor mother, she suffers – now I see – more than ever, because of the toughness of my father, she is desperate. She told me she had a premonition that she would die, so she asked me to stay. I promised her I won't stay in Budapest any more, I will return home straight from Paris. I don't go out, don't socialize with anyone, I just eat very much, put on weight, but my nerves are wrecked.

Kissing to Adél's mother, hugs for Dodó
Ady"

Portretul lui Ady Endre (1912) / Ady Endre portréja (1912) / Portrait of Ady Endre (1912)

(F. Csorba Csilla: Ady. A portrévá lett arc. Budapest, Petőfi Irodalmi Múzeum, 2008. p. 119)

„Am vrut să spun totul, ce se poate stârni într-un maghiar din zilele noastre, ce conduce azi un om viu, ca și cureaua de transmisie motorul. Acuma pot să spun: mă consider conștiința maghiarilor de astăzi, a culturii maghiare, și această conștiință nu poate fi întotdeauna curată. Ce am făcut, aproximativ știu, și la fel, știu ce aș mai putea face – dacă ar fi posibil. Momentan nu aștept de la nimeni să mă vadă așa cum sunt, și nici eu nu doresc să fiu cunoscut ca celebrul Ady Endre pentru valorile mele adevărate. Deocamdată îmi doresc să storc prin șantaj de la viață încă trei-patru ani acceptabili, îmi doresc să pot dormi, să scriu una-două chestii, ce pot scrie doar eu. [...] Și dacă dușmanii mei, căroră le pot mulțumi cel mai mult că m-au încercat cu sfidare, mândrie, cu putere aproape supraomenească, m-ar îndemna în continuare.” Ady Endre: Autobiografie. Nyugat, 1 iunie 1909.

„Am încercat să trăiesc mult, adică să acord mai multă atenție trăirilor mele puternice și suferinde. Scrierile mele, îndeosebi poeziile, au stârnit indignare: am fost declarat nebun, comic, fără sens, nemaghiar, trădător de patrie, deci am reușit tot ce un poet nou în această țară trebuie să realizeze, dar nu am pierit. Poeziile mele și persecuțiile au adus și credincioși buni, luptători, și cei patru-cinci ani la Budapesta și Paris au trecut cu înfruntări frumoase și cu activitate febrilă. Cu toate că era mai potrivit, poate, să mor devreme ca un poet neînțeles, am fost lovit de mania vocației și acea superstiție că deocamdată trebuie să scriu. Și poate nici nu era rău, pentru că atunci când am depășit vârsta regulamentară a unui poet maghiar, impusă de cutuma de maximum 33 de ani, au început să apară adolescenții, tinerii și cei și mai tineri. Fiecare an a fost un an de supraviețuire, ce aducea către mine armata tinerilor studenți, fete și băieți, și din acest motiv merită să depășim și să învingem vârsta obișnuită a poezilor din Ungaria, și să rămânem, în limita posibilităților, chiar mai tineri. Nimeni nu mă poate numi, cu oricâtă bunăvoință, geniu fertil, dar sunt un poet și un scriitor activ, scriu poezii, nuvele, articole politice și de altă natură, fiindcă nu m-am putut rupe definitiv de dragostea pentru jurnalism.

Azi călătoresc mai puțin pe plaiurile peregrinărilor mele din trecut, în triungiul Viena - Paris - Roma, dar trebuie să mă internez mai des într-unul dintre sanatoriile pentru cărpirea sănătății. Am planuri pentru un mare roman, teatru, dar nu știu dacă aceste planuri mărețe nu vor rămâne doar atât. Împlinesc treizeci și șase de ani, sunt burlac, de nouă ani am publicat anual un volum de poezii, trăiesc de obicei la Budapesta și în satul meu, și bineînțeles, este puțin trist că de fapt nu am nici un cămin, nici o casă adevărată.” Ady Endre: Autobiografie. Dekameron, I, Az Érdekes Újság. Szeptembrie 1913.

„Mindent el akartam mondani, ami ma élő magyar emberben támadhat, s ami ma élő embert hajt, mint szíj a gépkereket. Elmondhatom ma már: a mai magyarság, kultúr-magyarság lelkiismeretének hiszem magam, ez a lelkiismeret pedig nem lehet mindig tiszta. Hogy mit csináltam, körülbelül tudom, s hogy mit lehetne még nekem csinálni - ha lehetne, azt is. Egyelőre nem várom senkitől, hogy annak lásson, aki vagyok, s magam se szeretném, ha igaz értékeimért lennék ismert vagy híres Ady Endre. Egyelőre szeretnék az élettől még két-három-négy tűrhető esztendő t kizsarálni, s szeretném, ha aludni tudnék, egy-két olyan dolgot megírni, amit csak én írhatok meg. [...] S ha az ellenségeim, akiknek legtöbbit köszönhetek, mert daccal, göggel, szinte emberfölötti erővel ők láttak el, ezután is ösztönözzenek.” Ady Endre: Önéletrajz. Nyugat. 1909. június 1.

„Próbáltam rengeteget élni, azaz jobban ráfigyelni arra, amit mindig erősen érezve és szenvedve éltem. Írásaim, különösen a versek, egyszerűen fölháborodást keltettek: voltam bolond, komédiás, értelmetlen, magyartalan, hazaáruló, szóval elértem mindent, amit Magyarország új poétának el lehetett érni, de nem haltam meg. A verseim s az üldözések harcias, jó híveket is szereztek, s négy-öt év Budapesten és Párizsban gyönyörű viaskodással és lázasan siető munkával telt el. Holott talán illendőbb lett volna félreértett lírikusként s jó korán megboldogulnom, de belém ütött az elhívás mániája s az a babona, hogy egyelőre még mindig írnom kell. És talán nem is volt ez rossz, mert mikor én szabálytalanul túlléptem a magyar lírikus valakiknek kiszabott, legszélso, 33 évet, egyszerre csak jönni kezdtek hozzám a folyton serdülők, a fiatalok és fiatalabbak. Minden év, túlélt év, új seregét hozza hozzám az iskolás fiataloknak, lányoknak, fiúknak, s már ezért is érdemes a törvényes magyar költői korhatárt túl- és lefőzni s megmaradni a lehetőségek között, sőt fölött fiatalnak. Termékeny zseninek sok jóakarattal se lehetne nevezni, de aktív költő és író vagyok, verseket, novelláskákat, politikai és egyéb cikkeket írok, mert újságírás-szerelmemmel véglegesen szakítani nem tudtam.

Ma már kevesebbet utazom régibb kóborlásaim területén: Bécs, Párizs és Róma háromszögében, de sajnos gyakrabban kell egy-egy szanatóriumba be-bevonulnom egészséget foltozni. Terveim vannak egy nagy regényre, színpadi írásokra, de nem tudom, ez erős tervek nem maradnak-e csak erős terveknek. Harminchat éves leszek, agglegény, kilenc év óta minden évben írok egy kötet verset, többnyire Budapesten és a falumban élek, s természetes, bár kissé szomorú, hogy igazában otthonom, lakásom nincs is.” Ady Endre: Önéletírás. Az Érdekes Újság Dekameronja I. 1913. szeptember.

ARS POETICA

“I wanted to say everything that might emerge from a Hungarian man today, and that makes the man of today move, like transmission belts move engines. Now I can confess: I consider myself the conscience of the Hungarians of today, of the Hungarian culture – and this conscience cannot be always clean. I know what I have done and I know as well what I could do in the future – if it were possible. For the time being, I don’t expect anyone to see me as I am, and I wouldn’t like to become a famous or well-known Ady Endre because of my real values. For the time being I would like to force life into offering me some three-four more acceptable years, I would like to be able to sleep and to write a few things that can be written only by me. . . . And I would like to have further stimuli from my enemies, whom I can thank the most, because they fed me with pride, defiance and with almost superhuman powers.” Ady Endre: *Autobiography*. Nyugat, 1st of June 1909.

“I tried to live a lot that is to pay more attention to my strong, suffering experiences. My writings, especially my poems, simply aroused indignation: I was called a fool, a clown, a senseless person, a non-Hungarian, a traitor, so I achieved everything a new poet can achieve in Hungary, but I did not die. My poems and persecutions gathered some manful, good followers also, and the four-five years I spent in Budapest and Paris passed by with beautiful struggling and hectic work. Although it may have been better if I died sooner, as a misunderstood poet, I was overwhelmed by the obsession of my calling, by that superstition that I have to continue writing. And maybe it wasn’t that bad, because when I passed the threshold of 33 years of age, set for Hungarian poets, suddenly adolescent, young and very young writers began to come to me. Every year that passed by was one that I survived, that brought to me dozens of students, boys and girls. This is what makes it worth living beyond the usual Hungarian age limit of poets and staying young as long as possible. No one, however kind they may be, can call me a productive genius, but I am an active poet and writer, I write poems, short stories, political and other types of articles, because I could not put an end to my love for journalism.

Nowadays, I travel less in my former wandering places: in the triangle Vienna, Paris and Rome, but unfortunately I have to be hospitalized more often in order to take care of my health. I have plans for a great novel, drama, but I don’t know if these great plans can become more than that. I will be a thirty-six-year-old bachelor this year, for the last nine years I have written a volume of poems every year, I live mostly in Budapest and in my village and although it’s quite sad, I have no real home, no place to call my own.” Ady Endre: *Autobiography*. *Decameron*, I, *Az Érdekes Újság*, September 1913.

VIS DESPRE O PRISACĂ

Să schimbi Parisul pe-un cătun,
Liniște, flori înmiresmate,
Albine zumzăind sub tei,
Copii gălăgioși râzând,
Fotoliu vechi și ochelari.

Vis răcoros lângă prisacă,
Și cei ce-s rodul cărnii mele,
Copiii mei și nepoții
Nebuni și puși pe ghiduși
Mi s-ar juca prin barba albă.

Și în amurg un vechi ceaslov
Scăpându-mi dintre mâini bătrâne,
Sus, cerul cel strălucitor:
„Plecați să vă culcați, copii,
Bunicul vostru cată-n stele?”

Și eu de-aici, de la prisacă,
Lumea-aș străbate-o-n lung și-n lat,
Surâzător și fericit,
Zburând pe-un gând orgolios
Poate-aș ajunge și-n Paris.

Cu chip de lună, încalcită,
Ademenind cu mii taine
Îmi vine Viața și mă cheamă.
Iau cupa-n mâini și-i râd în față :
„Ce cauți, vrăjitoare pală?”

Și la prisacă-n noaptea sfântă
Din pacea mea s-ar înălța
Curat, puternic, îndrăzneț
Și cald ca glia căte-un gând
Și l-aș sufla peste Pământ.
(Traducere de Paul Drumaru)

ÁLOM EGY MÉHESRŐL

Páris helyett: falu csöndje,
Csöndes Ér, szagos virágok,
Zöngő méhek s hárs alatt
Hahotázó gyermekek,
Okuláré és karos-szék.

Méhes mellett hűvös álmok
S kik szakadtak ágyékból,
Unokák és gyermekek,
Bolondok és pajkosak,
Babrálgatnák ősz szakálám.

Alkonyatkor ósdi könyvet
Ejtenék ki vén kezemből.
Fölöttem az Ég ragyog:
»Hess, aludni gyermekek,
Csillagot néz nagyapátok.«

Méhes alól a világot
Összevissza jól befutnám,
Mosolyogva, boldogan,
Ülve-szállva, gógösen
Talán Párisban is járnék.

Holdas képpel, ezer boggal,
Száz titokkal, ígérettel
Jön az Élet s csalogat,
Kupát fogok s nevetek:
»Nem kellesz, sápadt boszorkány.«

Méhes mellől szent, nagy éjben
Békés lelkemből szállnának
Bátor, tiszta, szűz, erős,
Földszagú gondolatok
S küldném őket a világba.

VENIND DE LA TATA, DE LA MAMA

În glasul mamei o tristețe,
În glasul tatei o uitare surdă.
Vai cât de mică este viața,
Ce scurtă e, ce scurtă.

Doar rostul faptei lor e viața mea,
Să pot să vreau cu mare vrând...
Ei tac și eu de groază străbătut
Simt cine sunt :

Minune e că sunt și că trăiesc,
Că nu mi-e silă și că iar mă-ntrec.
Scriu versuri, versuri scriu și mâine chiar
Și mâine plec.
(*Traducere de Paul Drumaru*)

MESIILE MAGHIARE

Plânsul, aici, e mult mai plin de sare
Și alte sunt și dorurile vii,
De-o mie de ori sunt Mesii,
Mesiile maghiare.

De-o mie de ori pot muri
Și crucea mântuire n-are,
Căci de nimic n-au fost în stare;
Ah, de nimic n-au fost în stare!
(*Traducere de Gabriel Georgescu și Vasile Herman*)

APÁMTÓL ANYÁMTÓL JÖVÉN

Anyám hangjában szomorúság,
Apám hangjában vad feledés.
Jaj, be kicsiny az élet,
Be kevés, be kevés.

Hiszen ők cselekvék, hogy élek,
Hogy sokat és nagyot akarok.
Hallgatnak s én rettegve
Érzem, hogy ki vagyok.

Be csoda, hogy vagyok és élek,
Hogy nem unom meg s újra merek.
Verset írok és holnap,
Már holnap megyek.

A MAGYAR MESSIÁSOK

Sósabbak itt a könnyek
S a fájdalmak is mások.
Ezerszer Messiások,
A magyar Messiások.

Ezerszer is meghalnak
S üdve nincs a keresztnék,
Mert semmit se tehettek,
Óh, semmit se tehettek.

CURIA NOASTRĂ MICĂ

„[...] Tu crezi că viața, căminul și locul de refugiu a lui *Ady Endre*: familia, casa, satul natal sunt cele care încă, și deja, interesează oamenii. Să ai *Tu dreptate*, că tot *Tu ai fost cel care atunci când acum opt-nouă ani a răs lumea de poezie mele*, cu puterea de a mă reduce la tăcere, mi-ai ordonat să scriu, și să nu-mi fie frică. Omul ambițios din zilele noastre, pe orice teren de activitate, reușește să-și întemeieze o familie, iar dacă nu o va face, pentru a asigura așa-zisa vatră din banii lui, din sângele lui, ce este un lucru bun. Eu am avut parte de sânge, chiar dacă bani nu prea am câștigat, dar dacă le aveam pe ambele, poate nu ajungeam în acest cel mai frumos stadiu al civilizației.

Mi-am creat o religie proprie din predestinarea calvină și fatalismul turcesc, deci sunt burlac, hoinar fără țară și cămin. Adică nu, iată, sunt din nou în *Mecențiu*, în nobilul, dragul meu sătuc de pe *Valea Ierului* [...], în casa mamei și a tatălui meu. Acum patru-cinci ani am încercat – și ar fi mers strună – satul, viața la țară, țărâtimea, mentalitatea anti-Budapesta, dar s-a terminat și această fantezie. Eu nu mai suport satul, nu mai suport, nu am nicio scuză pentru el, nu suport nici orașele de provincie, târgul unguresc, care cu ambițiile sale de Budapesta, sau chiar de Viena, este și mai insuportabil. De fapt și Budapesta este un sat, și locuitorii ei sunt în majoritatea lor de origine rurală. Tot ce iubim în ea este acel sentiment deosebit al unui sat, degeaba are asfalt, magistratură, *Bárczy*, *Vázsonyi*, vise, crășme, iluminat și femei superbe.

[...] Iată cât vorbesc, când tu, domnul meu redactor, mi-ai cerut să vorbesc despre *Mecențiu*, despre locul meu de recerere, despre curia noastră mică, *Tusculanumul* meu privat.

Pentru mine, *Mecențiu* înseamnă în primul rând mama mea, care nu îndrăznește nici să suspine, dacă eu cumva dorm și visez, și tatăl meu, care scoate o înjurătură exact la ora cinci dimineața în curtea inferioară, cu toate că nu-l mai lăsăm să gospodărească: am arendat puștinul pământ, și are două slugi bătrâne și atât de degeaba, că nu merită efortul plămânilor. *Mecențiu* este un sat din comitatul *Sălaj* (de multe ori te-am rugat, redactorul meu drag, să vii într-o zi de vară plictisitoare, să te alintăm și să te găzduim în casa noastră) și urmează *Mandjuria*. Că de douăzeci de ani ne promit drum pietruit, însă și azi iezerii fac excursii în băltoacele drumurilor noastre. Sunt adesea la *Mecențiu*, chiar dacă nu stau timp îndelungat. Poate inima mea conservatoare, care nu ține pasul cu vremea, este motivul. Îi iubesc și îmi fac griji pentru cei doi oameni bătrâni, mama mea și tatăl meu. În special pentru mama mea, o frumusețe de șapte județe și de o bunătate rară, care, poate din cauza mea, a îmbătrânit mai devreme decât ar fi fost normal. Iar tatăl meu, care încă îmi pare mie și fratelui

A MI KIS KÚRIÁNK

„[...] Te úgy hiszed, hogy *Ady Endre* élete és gubója és mentstvára: családja, háza, szülőfaluja érdeklí az embereket, érdeklí még, vagy érdeklí már. Legyen neked a *Te hited* szerint [...] *Mai, feltörekvő ember minden pályán elérí azt, hogy ha nem is családot, de úgynevezett tűzhelyet alapít a pénzéből, a véreből, ami okos dolog.*

Nekem kijutott a vérből, ha pénz nem is sok adatott, de ha mind a kettő együtt lett volna tán: a civilizálódásnak ezt a legszebb polgári állomását nem érem el. A kálvinista predestinációnak szédítő paradoxonából s a török fatalizmusból csináltam magamnak egy különleges vallást: szóval agglegény vagyok, hazátlan, otthonatlan, kóborló. Azaz mégsem: íme *Érminszen*ten vagyok megint, drága [...], nemes kis érmelléki falumban, az édesanyám, az édesapám hajlékában. Négy-öt évvel ezelőtt megpróbáltam, s gyöngyösen ment volna a falu, a falusi élet, az elparasztosodás, az anti-Budapest, de már ennek a képzelésnek is vége. Nem bírom ma már a falut, nem tűröm, nincs számára mentségem, nem viselem, akár egy magyar vidéki várost, mely az ő budapesti, sőt wieni ambícióival még tűrhetlenebb és elviselhetlenebb. Hiszen Budapest is falu, s lakosai többnyire falusi emberek, s amit szeretünk benne, az az ő különös falúsága, hiába az aszfaltja, a magisztrátusa, *Bárczyja*, *Vázsonyija*, álmai, korcsmai, világitása és fölségese női.

[...] *Nini*, mennyi mindent kezdek összehordani, holott *Te*, kedves szerkesztő uram, *Érminszen*tről parancsoltál szólnom, saját külön tuszkulánomomról s a mi kis kúriánkról.

Hát *Érminszen* nekem legeslegeselőző is az édesanyámat jelenti, aki sóhajtani se mer, ha én netalán alszom és álmodom, és az édesapámat, aki pontosan hajnali öt órakor káromkodja el magát az alsó udvarban, holott ma már nem is engedjük gazdálkodni, kicsi földjét bérbe adtuk, s két olyan sükségtelen vén cselédje van, akikért nem is érdemes a tüdőt szagatni. *Érminszen* Szilágy vármegyei falu (sokszor könyörögtem, édes szerkesztő uram, gyere le egy unalmas nyári napodon, hadd kedveljünk és vendégljünk a mi otthonunkban), s utána *Mandzsúria* következik. Ugyanis: húsz év óta ígérík nekünk, hogy köves utat csinálnak mifelénk, azonban ma is még tengerszemek járnak kikirándulóba pocsolás utainkra. Gyakran vagyok *Érminszen*ten, ha nem is sokáig, talán a világtól elmaradt, konzervatív szívem lehet ennek a magyarázója: nagyon szeretem és féltém azt a két öreg embert, akik az anyám és az apám. Az anyámat különösen, a valamikor hét vármegyére szóló szépséget és jóságot, aki talán miattam öregedett meg hamarabb, mintsem szabad lett volna, de az apámat is, aki ma még nekem és *Lajos* testvéremnek öccsül tetszhető, komikusan fiatal, de bizony mégis öregúr.

OUR LITTLE MANSION

[...] You think that people are still and already interested in Ady Endre's life, home, refuge: his family, his home, his native village. Let's hope you're right, since you were the one who, eight or nine years ago, ordered me to write and not to be afraid although everybody laughed at my poems [...] The ambitious man of our days, regardless of his field of activity, manages to make himself a home out of his earnings and effort, whether he chooses to raise a family or not, which is not such a bad thing. I made a lot of effort, even if I didn't earn so much money, but if I had had them both, maybe I wouldn't have come to live this beautiful stage of civilization.

I have created for myself a special religion by combining the Calvinist predestination and the Turkish fatalism: so, I am a bachelor, wandering with no motherland, no home. Actually, it's not really like that: look, I am in my parents' house again, in my sweet, noble little village, Mecențiu, in the Ier Valley. I gave it a try four-five years ago and it could have worked at that time, I could have lived the village-way without Budapest. But now that fantasy is over, I can't stand life in the village, I can't stand the provincial towns, the Hungarian burg which pretended to be like Budapest or even Vienna. Actually, Budapest is a village, too. Its inhabitants are mostly villagers and what we like about it is its strange rusticity, despite its asphalt, its magistracy, Bárczy, Vázsonyi, its dreams, bars, lighting and wonderful women.

[...] But I'm talking too much about me, while you, dear editor, asked me to tell you about Mecențiu, my place of recreation, about our little mansion, my own Tusculanum.

To me, when I think about Mecențiu, I think about my mother, who doesn't dare to sigh if I am sleeping and dreaming and of course about my father, who starts cursing in the backyard at five o'clock in the morning even if we don't let him work the little patch he still has. We leased it, but the servants working it are so useless that it's really not worth shouting at them. Mecențiu is a village in Sălaj county (I invited you so many times, my dear editor, to visit us on a boring summer day, to pay us a visit and allow us to be your hosts) and beyond it is Mandjuria. Twenty years have passed since they promised us a paved road, but the inhabitants of Ier region are still travelling through the puddles in our roads. I'm quite often in Mecențiu, although not for a long time at once. It's probably my conservative, old-fashioned heart that makes me love and worry for this old man and woman, my father and my mother. I worry especially for my mother, whose beauty and kindness was known in seven counties, but who probably grew old more suddenly because of me. And I also worry for my father, whom I and my younger brother, Lajos, still consider young and funny, although he reached quite a respectable age.

[...] "My father is a great man: he is the only member of his

Casa nouă și mama poetului în anii 1930 / Az új ház és Ides az 1930-as években / The new mansion and the mother of the poet in the 1930s

(colecția / gyűjtemény / collection: Muzeul Județean Satu Mare / Szatmár Megyei Múzeum)

meu mai mic, Lajos, comic de tânăr, este totuși un domn cu o vârstă respectabilă.

[...] Tatăl meu este un domn extraordinar, singurul membru al familiei care a dat cu picioarele în școlile latine, motiv pentru care a rămas un ungar neînfrânat, drept și natural, străbun și tiran. A fost și ar fi târzie, imposibilă și totodată inutilă îmblânzirea bătrânului. Tatăl meu să rămână așa cum e, omul care ne-a stricat și ne-a îndreptat nouă viața. Căsuța în care stăm este una mai nouă, iar pe cea veche, din curtea inferioară, unde m-am născut, nu am îndrăznit să le-o arăt. Prea mulți dau în mine și acum, și nu mă plac, și mă suspectează imediat că-mi ofer prea repede prestigiul ce se cuvine poezilor mari și celor trecuți în neființă. Dar nu este un loc rău acest mic conac al nostru, în mijlocul unui teren de aproape trei hectare, cu arbori, orientat spre sud între flori. A fost o dorință a mamei, care, cu suflul ei mare și pasiv, doar dacă se împotriva putea obține ce vroia.

Eu merg la Meceniș atunci când mama mea dorește, sau când mă satur de sanatorii și hoteluri, sau sunt foarte prigonit, deprimat sau umilit. Flirtez – azi încă poate doar flirtez – cu bătrânețea, dar această bătrânețe s-a așezat deja pe spinarea mea și mă tem că azi-mâine mă împrietenesc din nou cu satul, cu Meceniș, iar dacă într-un moment nebun nu mă însor și sihăstria mea de oraș va rămâne o ficțiune, mă întorc acasă. Deocamdată, mai ales vara, sunt destul de des acasă. Asta a devenit deja lege, iar fratele meu mic, singurul meu frate, profesorul, care, ah, e om fericit! – își poate lua vacanța ca un elev, și părinții noștri bătrâni vor să ne vadă împreună să ne hrănească. Dragă domnule redactor, restul numai așa îți l-aș putea spune, dacă ai veni în sfârșit în sătucul meu, unde te-am invitat, te-am ademenit de atâtea ori. Atunci ai vedea că eu am putut veni doar de aici, unde vara stau și scriu și citesc în foisor, iar în cameră mă lupt cu tânțarii, ca mai demult în Pesta, sau în țară cu altfel de fânțari. Și ai vedea un băiețel care la vârsta de treizeci și cinci, sau imediat la treizeci și șase de ani, nu se teme de Tisza István, dar îl ascultă cu umilință pe tatăl său când acesta îl incurajează la căsătorie și îi vorbește despre inutilitatea meseriei de poet. Bătrânul are o mare durere că nu are nepoți, și i-aș explica degeaba că nici o mie de poezii, cititori și adepți nu sunt un nimic – nu m-ar crede.

La noi, poezii au o soartă foarte precară (și acum mă laud), dar nu e imposibil ca eu să tac nu peste mult timp, să încetez să scriu și să trăiesc, și să mă întorc acasă, în „curia” noastră micuță. Tatăl meu, de altfel, și-a ochit un loc foarte frumos în spatele casei, unde se vor înmormânta modest și în liniște cei din familia Ady din Meceniș, originari din Dioșod. Te îmbrățișez, dragă redactor, și Dumnezeu să țină departe de tine astfel de gânduri.”

Ady Endre: Curia noastră mică. Az Érdekes Újság. 28 septembrie 1913.

[...] Nagyszerű úr ám az apám: családjának egyetlen tagja, aki elrűgta volt magától a latin iskolákat, ennek folytán zabolázhatatlan, igaz és természetes, ősi és zsarnok magyar maradt. Késő és lehetetlen volt és volna az öregurat megszelídíteni, hiábavaló is: édesapám már csak maradjon meg olyanosnak, amilyen voltával rontotta vagy igazította az életünket. A házikó, ahol lakunk, újabb ház, a régít, ahol születtem, az alsó udvaron, nem mertem megmutatni, mert még mindig túl elegen bántanak és nem szeretnek engem, s rögtön meggyanúsítanak, hogy saját magamnak sietve ajándékozom a csak halott és nagy költőknek kijáró megtiszteltetést. De nem rossz hely ez a mi kis kúriánk, egy majdnem három hektáros telek közepén és fásan, délnek nézően és virágosan, ami megint az anyám akarata, aki pedig a maga nagy, passzív lelkével csak úgy akarhatott mindig valamit: nemakarást kellett tettetnie. Érmindszentre én akkor megyek, amikor az anyám kívánja, avagy unom a szanatóriumokat és hoteleket, vagy pedig nagyon üldözött, letört avagy megalázott vagyok. Kacérkodom, talán ma még csak kacérkodom az öregséggel, de ez az öregség bizony csak a nyakamon van, s félek, ma holnap megint összebarátkozom a faluval, Érmindszettel, s ha egy tébolyodott percemben meg nem házasodom, s ha a városi remeteségem fikció lesz, hazajövök Érmindszentre. Egyelőre s különösen nyáron, gyakran vagyok itthon, ez már törvény, meg azután az öcsém, egyetlen testvérem, tanár, aki - oh, boldog ember! - úgy vakációzhat, mint egy diák, s szülő öregeim együtt kívánnak bennünket látni és táplálni. Édes szerkesztő uram, a többit csak akkor tudnám neked elmondani, ha végre eljőnnél ebbe az én kis fálumba, ahova annyiszor hívtunk, csábítottunk. Akkor majd meglátnád, hogy nekem csak innen lehetett jönnöm, ahol nyaranként a lugasban olvasok és írok, és a szobámban szűnyogokkal viaskodok, mint egykor Pesten és az országban másféle szűnyogokkal. És látnál egy kicsi fiút, aki harmincöt, sőt majdnem harminchat éves korában nem fél még Tisza Istvántól sem, de alázatosan meghallgatja az apját, mikor házasodásra buzdítja s a költőség haszontalanságáról beszél. Az öregúrnak nagy fájdalom, hogy nincsenek unokái, s hiába magyaráznom neki, hogy ezer vers, olvasó és hívó se kutya - ezt se hiszi el nekem.

Fene rossz sorsa van nálunk a poétáknak (és most hencegek), a poétának, de mégse lehetetlen, hogy én hamarosan le fogok csendesedni, élni és írni megszünök, s hazamegyek a mi kis „kúriánk”-ra. Az apám egyébként a ház mögött szép helyet szemelt ki, ahol az Érmindszentre származott diósadi Adyok fognak szerényen és csöndesen temetkezni. Öllelek, kedves jó szerkesztő uram, s az Isten tartsa tőled távol az ilyen gondolatokat.”

Ady Endre: A mi kis kúriánk. Az Érdekes Újság. 1913. szeptember 28.

family who has abandoned the Latin schools. This is why he remained a fearless, honest, natural, ancient and despotic Hungarian spirit. Taming this old man was and would probably be late impossible and useless: my father should remain himself, the same man who destroyed and brightened our life. The little house we are living in is a newer one. I didn't dare to present you our old house, from the back yard, where I was born. There are still too many people who attack me, who dislike me and accuse me of showing my respect too quickly towards the great poets who are no longer among us.

But this little mansion of ours is not such a bad place. It is situated in the middle of an almost three hectares large parcel, among trees and flowers, oriented towards the south. The way it looks reflects once again, my mother's wishes, who knew that she could get what she wanted if she pretended to be against it.

I go to Mecențiu when my mother asks me to come, or when I get bored of the sanatoriums and the hotels, or when I feel myself persecuted, depressed or humiliated. Maybe now I am just flirting with the old age, but this old age has already found its place in my joints and I'm afraid one of these days I will be once again friends with the village, with Mecențiu. And if in a moment of madness I get married and my urban solitude becomes a fiction, I will go back to Mecențiu. For the time being, especially in the summer time, I am often here, at home, it has become a general rule. What's more, my younger brother, my only brother, the teacher is oh, what a happy man! – he gets holidays just like a student, and our old parents want to see us together and to take care of us. Dear editor, I could tell you the rest of the story, only if you visited my little village. I have invited you over so many times! You could see then that it is the only place I could originate from, where during the summer time I read and write in the pavilion, and declare war against the mosquitoes in my room, just like during the old times in Pest and elsewhere in the country. You could see then a little boy who, at the age of thirty-five, almost thirty-six, has no fear of Tisza István, but pays close attention to his father who encourages him to get married and tells him about the uselessness of being a poet. The old man suffers greatly because he has no grandchildren and it would be useless to explain him that the thousands of written poems, readers, followers really do matter – he would never believe me.

In our culture poets have a really insecure faith (and now I'm showing off). But it's still possible that I will soon stop writing and living and return to our little mansion. For that matter, my father found a nice spot at the back of the house, where the Adys from Dioșod, descendants of Mecențiu will have their modest and quiet burial places. I send you all my best wishes, dear editor, and may God keep this thoughts away from you."

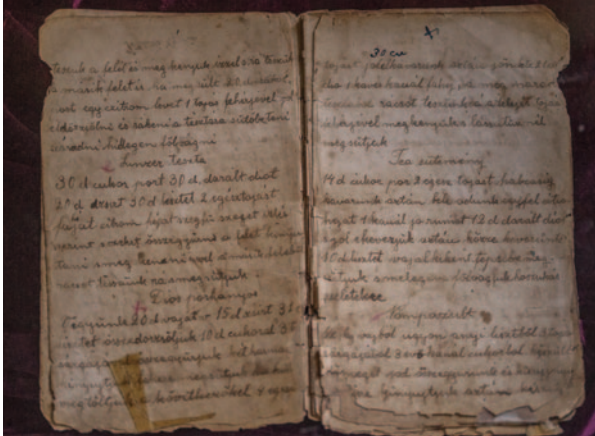
Ady Endre: Our Little mansion. Az Érdekes Újság. 28 September 1913.

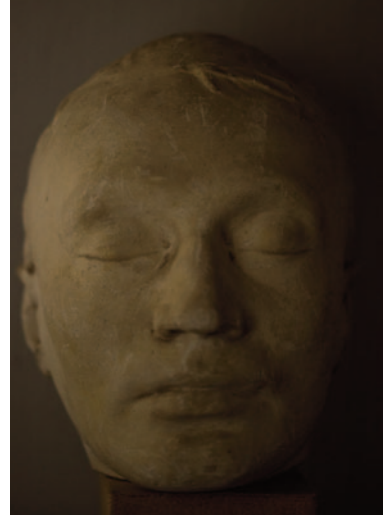
**Schița și poza casei
natale din 1954,
realizată de Aurel Popp
/ A szülői ház rajza és
fényképe 1954-ből,
készítette Aurel Popp /
The sketch and photo
of the house where the
poet was born, made
by Aurel Popp in 1954**

(fotografie arhivă colecția /
archiv fotó gyűjteménye /
archive photo from the
collection: Arhiva
Națională / Biroul Județean
Satu Mare)

Complexul Memorial „Ady Endre”, împreună cu expoziția aferentă, au fost reabilitate de Muzeul Județean Satu Mare în anul 2014, în cadrul proiectului *Cult-Tour. Realizarea, extinderea și reabilitarea obiectivelor muzeale din județele Satu Mare și Szabolcs-Szatmár-Bereg în contextul turismului cultural transfrontalier*, cod HuRo/1101/021/2.1.3, implementat în cadrul Programului de Cooperare Transfrontalieră Ungaria-România 2007-2013 și finanțat prin Fondul European de Dezvoltare Regională al Uniunii Europene.

Ady Endre szülőházát, az emlékmúzeumot és a kiállításokat a Szatmár Megyei Múzeum újíttotta fel 2014-ben, a *Cult-tour. Szatmár és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye muzeális kiállítóhelyeinek felújítása, bővítése és kialakítása a határon átívelő turizmus kontextusában* című, HuRo/1101/021/2.1.3 számú projekt keretében, amelyet a Magyarország-Románia Határon Átnyúló Együttműködési Program 2007-2013 programon keresztül az Európai Unió, Európai Regionális Fejlesztési Alap támogatott.

The „Ady Endre” museum complex and the exhibitions installed here were renewed by the County Museum Satu Mare within the project *Cult-tour. Realization, extension and rehabilitation of museum sites in Satu Mare County and Szabolcs-Szatmár-Bereg County, in the context of cultural tourism across the border*, no. HuRo/1101/021/2.1.3, financed by the European Regional Development Fund of the European Union within the Hungary-Romania Cross-Border Cooperation Program 2007-2013

Echipa implicată în proiectul de reabilitare: Péter Levente Szócs, manager proiect; Iegar Diana, istoric; Tamás Sárándi, istoric; Virag Paula, istoric. Amenajarea expoziției executat de SC. Solpress SRL, coordonator proiect Oana Mirabela Păcurar în colaborare cu Dumitru Păcuraru, scriitor, jurnalist și Adriana Zaharia, istoric. Mulțumim în mod special sfaturile și sprijinul oferit în selecția textelor, a imaginilor de epocă și în finalizarea conceptului expozițional d-nei muzeograf Andrea Benkő (Muzeul Literaturii Petőfi, Budapesta).

A felújítási projekt résztvevői: Szócs Péter Levente projekt menedzser; Iegar Diana történész; Sárándi Tamás történész; Virag Paula történész. A kiállítást berendezésének kivitelezője SC. Solpress SRL, projektkoordinátor Păcurar Oana Mirabela, közreműködött: Dumitru Păcuraru író-újságíró és Adriana Zaharia, történész. Külön köszönet Benkő Andreának, a Petőfi Irodalmi Múzeum ny. munkatársának a szövegek és az archív fotók kiválasztásában, valamint a kiállítási koncepció kidolgozásában nyújtott tanácsaiért és segítségéért.

The team of Castellum project: Péter Levente Szócs, project manager; Iegar Diana historian; Tamás Sárándi, historian; Virag Paula historian. The exhibition installation was realized by SC. Solpress SRL, project coordinator Oana Mirabela Păcuraru, with the collaboration of Dumitru Păcuraru writer-journalist and Adriana Zaharia, historian. Special thanks for Ms. Andrea Benkő, curator in retirement of Petőfi Museum of Literature, Budapest, for her help in the finalization of the exhibition concept and the selection of texts and archival photos.

JUDEȚUL SATU MARE
CONSILIUL JUDEȚEAN
SZATMÁR MEGYE
MEGYEI TANÁCS
KREIS SATHMAR
KREISRAT

ISBN: 978-606-8729-16-9